

Recenzje

Dr Marcin Niemczyk

Wydział Prawa i Administracji

Uniwersytet Rzeszowski

**Stanisław Sagan, Viktoriya Serzhanova, *Nauka o państwie współczesnym*,
wydanie III rozszerzone, Wydawnictwo LexisNexis,
Warszawa 2013, ss. 298**

Rozważania podjęte przez Autorów w recenzowanym podręczniku należą do klasycznych tematów wielu dyscyplin naukowych: prawa, administracji, politologii, europeistyki, historii czy też historii doktryn polityczno-prawnych. Interdyscyplinarny charakter tego typu opracowań stanowi swoiste wyzwanie dla autorów, którzy w ramach jednego studium muszą korzystać z siatki pojęciowej oraz metod badawczych właściwych różnym dyscyplinom naukowym. W mojej ocenie podręcznik Autorstwa prof. zw. dr hab. Stanisława Sagana i dr hab. Viktoriyi Serzhanovej, prof. UR skutecznie odpowiada na powyższe wyzwania, stając się tym samym interesującym głosem w dyskusji nad stanem i kierunkami rozwojowymi charakterystycznymi dla współczesnego państwa. Warto zauważyć, że trafność doboru problematyki, jak i jego walory merytoryczne przesądziły o tym, iż recenzowany podręcznik stanowi już jego trzecie, tym razem rozszerzone, wydanie.

Bieżąca rzeczywistość polityczna, społeczna, kulturowa i gospodarcza w jednoznaczny sposób wpływa na przemiany zachodzące w obrębie, wydawałoby się już ustalonych pojęć, takich jak: państwo, naród, władza, racja stanu czy suwerenność. Wszystko to powoduje, że rozważania takie jak te, podjęte przez Autorów recenzowanego podręcznika, stają się koniecznością dla odbiorców refleksji o charakterze polityczno-prawnej. Procesy globalizacyjne, obejmujące niemalże cały świat powodują, że przemiany o charakterze społecznym czy gospodarczym znajdują odzwierciedlenie nie tylko w świadomości zbiorowej społeczeństw, ale także stają się fundamentem dla daleko idących przeobrażeń w zakresie prawa międzynarodowego oraz systemów norm prawnych poszczególnych państw. Równolegle, wyraźnie dają się zauważyć tendencje decentralizacyjne połączone z coraz

szerzej realizowaną ideą społeczeństwa obywatelskiego. Wreszcie, nie można zapominać także o zjawiskach dezintegracyjnych, czy doktrynach negujących sens istnienia państwa. Wszystko to powoduje, że – jak w recenzowanej pracy – powstaje konieczność redefinicji pewnych pojęć, by współczesny dyskurs wypełniał luki w teoretycznej refleksji nad stanem, istotą i znaczeniem państwa. Opracowania tego typu muszą zatem łączyć w sobie tradycję z nowoczesnością, tak aby z jednej strony wskazać na doktrynalną tradycję myślenia o państwie, ale także tak, aby ukazać nowe zjawiska pojawiające się w tej materii. Z pełnym przekonaniem można stwierdzić, że praca prof. zw. dr hab. Stanisława Sagana i dr hab. Viktoriyi Serzhanovej, prof. UR w pełni skutecznie realizuje tak nakreślone zadania.

Udaną próbę łączenia tradycji z nowoczesną myślą o państwie można dostrzec już analizując strukturę formalną podręcznika. Praca składa się bowiem ze słowa wstępnego, dwunastu rozdziałów, posłowia, wykazu aktów normatywnych, literatury i zbiorów elektronicznych oraz streszczeń w języku angielskim, niemieckim i rosyjskim. Można więc przyjąć, iż *de facto* podręcznik zawiera dwie, komplementarne w stosunku do siebie części: pierwszą dotyczącą refleksji teoretyczno-doktrynalnej i drugą, wyznaczoną tematem pracy, refleksję dotyczącą stanu współczesnego państwa. Struktura pracy przekonuje zatem, iż można skutecznie przedstawić czytelnikowi zarówno merytoryczne treści stanowiące teoretyczną refleksję, jak i wskazać normatywne i bibliograficzne źródła dla podjęcia samodzielnych badań. Nie bez znaczenia pozostaje również fakt, że – wychodząc naprzeciw wymogom współczesności – podręcznik zawiera streszczenia w trzech językach obcych, co zapewne pomoże wpłynąć na zwiększenie kręgu potencjalnych odbiorców tej pracy. Wydaje się to być tym bardziej prawdopodobne, skoro uniwersalność tematyczna podręcznika wymyka się poza zakres zainteresowania tylko jednej dziedziny naukowej i może stanowić inspirującą lekturę dla międzynarodowego odbiorcy.

Struktura pracy z powodzeniem odpowiada także widocznemu założeniu, aby w początkowej części dokonać pewnych ustaleń kategoryjnych. Dlatego też Autorzy przedstawiają treści dotyczące takich pojęć jak: znaczenie terminu „państwo”, teorie o pochodzeniu państwa, cele i funkcje państwa, konstytucja jako niezbędny atrybut państwa, symbolika państwa czy wreszcie zagadnienia dotyczące władzy państwowej i racji stanu. Na szczególne podkreślenie zasługuje w tej mierze skuteczna próba syntetycznego przedstawienia stanu dorobku w tej materii takich dyscyplin naukowych, jak: politologia, historia prawa czy historia doktryn polityczno-prawnych. W pełni należy się zatem zgodzić z Autorami podręcznika, że trudno wyobrazić sobie rzetelną dyskusję o państwie współczesnym bez spojrzenia na jego historyczno-doktrynalny fundament. Właściwe

rozumienie istoty państwa, władzy państwowej i zmian zachodzących w tej mierze w związku z wyzwaniami współczesności nie może obyć się bowiem bez, częstokroć niestety dezawuowanej, refleksji historycznej. Cieszy zatem, że Autorzy, podejmując wysiłek przedstawienia współczesnego myślenia o państwie, reprezentują również jego historyczno-doktrynalny aspekt. Wzmacnia to w sposób istotny walory edukacyjne podręcznika, którego czytelnikami w dużej mierze pozostaną zapewne studenci – a dla nich tego typu podstawowe treści są niezbędne dla rozumienia analizowanych pojęć. Współczesność jest przecież modyfikacją przeszłości, zatem nie należy jej redukować jedynie do najnowszych osiągnięć. Obecny model kształcenia akademickiego, zorientowany zasadniczo na osiągnięcie wymiernych, zawodowych efektów kształcenia nie powinien bowiem zmuszać pracowników nauki do porzucania tradycyjnych rozważań o charakterze ogólnym i abstrakcyjnym. Jak pisał bowiem L. Kołakowski, redukcja społecznej doniosłości nauk humanistycznych jest ze wszech miar zjawiskiem groźnym. Łączenie zatem zagadnień o charakterze historyczno-doktrynalnym z refleksją nad współczesnością wydaje się być, przy całej swojej trudności, zadaniem nie tylko pożądanym, ale i koniecznym. Stąd też, pewną trudnością jest zachowanie w tego typu ujęciach właściwych proporcji pomiędzy przedstawianiem podstawowych treści pracy a ich historyczno-doktrynalnym tłem. Wydaje się, że recenzowana praca w pełni zachowuje tak oczekiwane proporcje. W pierwszych sześciu rozdziałach znajdujemy bowiem szereg zwięzłe i zrozumiale przedstawianych zagadnień o charakterze wprowadzającym. Nie brak tam, obok ujęć definicyjnych i klasyfikacyjnych, takich zagadnień jak: doktrynalne teorie o pochodzeniu państwa, cele i funkcje państwa, istota władzy państwowej i racji stanu. Na szczególną uwagę zasługuje także w tej części, niezwykle rzadko przedstawiana w tego typu opracowaniach, problematyka dotycząca symboliki państwa. Jak słusznie zauważają Autorzy, „symbole państwowe są wyrazem suwerenności wewnętrznej i zewnętrznej każdej organizacji państwowej”. Cieszyć się zatem należy, iż problematyka symboli państwowych znajduje się w podręczniku traktującym o współczesnych państwach, ponieważ jakże często bywa ona przedstawiana jako anachroniczna i nienowoczesna właśnie. To dobrze, że Autorzy wychodzą zatem z odmiennego zdania, przedstawiając czytelnikom ciekawe rozważania, np. dotyczące godła (w tym takich krajów jak: Polska, Indie, Irlandia, Mozambik i wiele innych), flag państwowych, hymnów czy dewiz, będących wyróżnikami omawianych państw.

Równie ciekawie i merytorycznie frapująco przedstawiają się treści składające się na zagadnienia dotyczące form państw współczesnych. Także tutaj Autorzy umiejętnie łączą wiedzę o doktrynalnych podstawach, np. zasady podziału władzy z analizą relacji pomiędzy poszczególnymi organami państwa, przedstawiając zagadnienia dotyczące terytorialnej

struktury państwa (w tym dość obszernie zajmując się zjawiskiem autonomii) oraz prezentując style rządzenia. Autorzy nie zapominają także o analizie takich zagadnień jak teoria organów, relacjach pomiędzy państwem a narodem, ze szczególnym uwzględnieniem – wspólnie doniosłego zagadnienia – prawa narodów do samostanowienia. Ciekawa i porządkująca tę problematykę jest także ta część podręcznika, w której Autorzy analizują zależności pomiędzy państwem a innymi formami organizacji społeczeństwa, dotyczy to w szczególności klasycznych rozważań o partiach politycznych, ale także zagadnień dotyczących grup nacisku, lobbingu, związków wyznaniowych czy innych organizacji społecznych. Zgodnym zamierzeniem Autorów – w myśl tematu podręcznika – było także wskazanie na pozycję i zadania współczesnego państwa wobec procesów integracji europejskiej i globalizacji, co skutecznie udało się uczynić w XI rozdziale pracy. Autorzy przedstawiają proces integracji europejskiej w trzech płaszczyznach: ekonomicznej, polityczno-militarnej i kulturowej i wskazują nie tylko na pozytywne aspekty tego zjawiska, ale także dostrzegają jego zagrożenia oraz negatywne konotacje.

Zagadnienia przedstawione w ramach recenzowanego podręcznika w przystępnej i zwięzłej formie przekonują o metodologicznej sprawności Autorów oraz o spójnym i przemyślanym pomyśle na podręcznik akademicki. Lektura tej pracy dowodzi, iż dorobek nauk humanistycznych może być w komunikatywnej formie przedstawiany czytelnikowi, którego nie zrazi syntetyczna analiza zagadnień teoretycznych. Wielowymiarowy charakter omawianych zagadnień dowodzi merytorycznej biegłości Autorów oraz umiejętności łączenia wiedzy z różnych dziedzin. Wychodzi to naprzeciw współczesnemu rozumieniu badań naukowych, których istotą coraz częściej stają się ustalenia o charakterze interdyscyplinarnym. Oczywiście, takie ujęcie zmusza – uwzględniając podręcznikowy charakter recenzowanej pracy – do posługiwania się przez Autorów skrótami myślowymi, ale uważny i dociekliwy czytelnik, dzięki bogatemu wykazowi literatury, może podjąć samodzielny wysiłek celem pogłębienia omawianych treści. Język oraz styl pisarski, jakim posługują się Autorzy, w pełni odpowiada założeniu o syntetycznym przekazaniu ważnych merytorycznie treści. W pracy na uwagę zasługuje duża ilość odautorskich rozważań, wspartych – co ciekawe i nowoczesne – cytatami zawierającymi przemyślenia Ryszarda Kapuścińskiego. W ten sposób praca posiada jeszcze jeden walor – zachęca czytelnika do, niewątpliwie ciekawych poznawczo, samodzielnych refleksji, w oparciu o prezentowane treści podręcznika i przemyślenia mistrza polskiego reportażu.

Wszystkie te walory przekonują, iż adresatami podręcznika autorstwa prof. zw. dr hab. Stanisława Sagana i dr hab. Viktoriyi Serzhanovej, prof. UR mogą być zarówno studenci

(różnych kierunków: prawa, administracji, stosunków międzynarodowych, politologii, socjologii czy europeistyki), jak i osoby, dla których refleksja nad istotą państwa i jego współczesnym rozumieniem nie jest obojętna, czy to z powodów zawodowych, czy też ze zwykłej intelektualnej ciekawości świata.